

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ГОСПОДАРСЬКИМИ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних ринкових умовах ведення бізнесу кожне підприємство орієнтується на отримання максимального прибутку від власної діяльності. Ціни на більшість товарів та послуг на ринку України та за її межами формуються під впливом попиту та пропозиції, а від встановленої на продукт ціни напругу буде залежати і розмір отриманого виробником прибутку. Проте підприємство практично не здатне впливати на фактори зовнішнього середовища, проте цілком здатне коригувати власну діяльність та проявляти гнучкість на ринку. Отже, одним з основних факторів збільшення рентабельності діяльності фірми буде мінімізація усіх можливих витрат шляхом прийняття відповідних управлінських рішень. Саме тому дослідження економічної сутності поняття витрати, вивчення їх особливостей є важливим для ефективної діяльності підприємства.

Згідно П(С)БО 16 «Витрати» витратами називають зменшення економічних вигод унаслідок вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок внесків власників) [2]. Проте в економічній літературі немає єдиного підходу щодо тлумачення поняття витрати. Детальніше підходи до визначення терміну «витрати» наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Дефініції поняття «витрати»

№	Джерело	Визначення витрат
1	Н.В. Задорожна	Витрати – це вартість усіх використовуваних ресурсів, необхідних для випуску визначеного обсягу продукції
2	Г.А. Краюхін	Витрати характеризують у грошовому вираженні обсяг ресурсів за певний період, використаних на виробництво та збут продукції, і трансформуються у собівартість робіт та послуг
3	В.К. Складенко	Витрати – це грошова оцінка вартості матеріальних, трудових, фінансових, природних, інформаційних та інших видів ресурсів на виробництво та реалізацію за певний період часу
4	М.Г. Грещак	Обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети – це витрати підприємства
5	С.А. Котлярова	Витрати являють собою вартісне вираження ресурсів (матеріальних і трудових) підприємства, які використовуються для виробництва продукції, отримання прибутку або для досягнення будь-якої іншої мети організації.
6	В.Б. Івашкевич	Витратами є виникнення заборгованостей підприємства в процесі своєї господарської діяльності перед кредиторами в результаті виробництва або відвантаження товарів, інших операцій, а також використання активів.
7	О.В. Крушельницька	Витрати – це загальноекономічна категорія, яка характеризує використання різних речовин та сил природи в процесі господарювання

Забезпечення високої прибутковості підприємства реалізується через збільшення доходів та зменшення витрат підприємства. Для контролю за складом та доцільністю витрат на підприємстві формується система управління витратами. Зокрема, базою такої системи є процеси порівняння результатів з витратами та регулювання і контроль витрат. Актуальність питань управління витратами на підприємствах зумовлена також тим, що серед пріоритетних проблем організації та ведення бізнесу в Україні – висока собівартість вітчизняної продукції, відсутність фінансових ресурсів для розвитку, відсутність системи управлінського розвитку, адекватного до потреб управління. Усе це потребує від керівників підприємств упровадження та застосування сучасних технологій управління витратами, їх економії та запобігання втратам.

Управління витратами підприємства являє собою процес цілеспрямованого впливу на склад, структуру та поведінку витрат, а також їх облік, планування, аналіз та контроль для прийняття управлінського рішення щодо їх оптимізації. Базуватися даний процес має на принципах цілеспрямованості, послідовності, системності, безперервності, надійності, поєднання матеріальних та моральних стимулів, мінімізації марнотратства, що загалом дасть змогу досягти поставлених цілей керівництва щодо оптимізації обсягу та структури витрат підприємства. Сучасні західні дослідники пов'язують виникнення теорії управління витратами з другою половиною XIX ст., коли в 1887 р. опубліковано перше видання теоретичної праці англійців Джона Матера Фелса і Емілія Гарке «Виробничі рахунки: принципи і практика їх ведення». Первинно і протягом тривалого часу виявлення та облік витрат здійснювалися «котельним» методом, тобто в єдиному бухгалтерському реєстрі з початку звітного періоду враховували всі засоби, що були витрачені на виробництво продукції, незалежно від ділянок їх споживання і цільового призначення, після чого витрати розподілялися пропорційно вибраній базі. Недоліком даного методу є те, що, виводячи загальну суму витрат за той або інший період, неможливо визначити їхню структуру, отже, не можна встановити, які витрати можуть бути знижені й на яких саме ділянках виробництва [1].

Натомість підхід до управління витратами, запропонований Фелсом і Гарке, припускав створення системи, покликаної підвищити інформативність даних про засоби, що витрачаються, і посилити контроль над їх

використанням. Основне нововведення полягало в тому, що всі витрати поділялися на фіксовані та змінні. Крім того, був установлений більш точний зв'язок між витратами на виробництво готового виробу і його собівартістю, що дало можливість сформулювати в майбутньому систему «стандарт-кост» [1].

У середині ХХ ст. на американських підприємствах почали використовувати метод управління витратами «директ-костінг», який базується на виключенні непрямих витрат, пов'язаних із періодом, і управління умовно-змінними витратами. Але якщо притримуватися концепції «директ-костінг», то необхідність розподілу накладних витрат зникає [1].

Важливою складовою процесу управління витратами є їх розподіл на постійні і змінні, граничні, прямі, непрямі, що дозволяє правильно визначити їх реальну величину, що відноситься на конкретний вид продукції і визначити ефективність виготовлення і збуту саме цього виду продукції (робіт, послуг) через порівняння повних витрат і ціни, що склалася на ринку. Повний і своєчасний контроль за відхиленнями витрат забезпечує оперативне прийняття управлінських рішень.

Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження. Це є важлива функція економічного механізму будь-якого підприємства. Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона включає такі організаційні підсистеми: пошук і виявлення чинників економії ресурсів; нормування витрат ресурсів; планування витрат за їхніми видами; облік та аналіз витрат; стимулювання економії ресурсів і зниження витрат. Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці). На сьогодні ефективне управління витратами – це шлях до досягнення підприємством високих економічних результатів. Це складний, багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлінські дії, ціллю яких є досягнення високого економічного результату [3].

Управління витратами можна охарактеризувати як процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями та носіями і постійного контролю рівня витрачання ресурсів, стимулювання економії. На сільськогосподарських підприємствах управління витратами є важливим засобом побудови системи обліку витрат з врахуванням тактичних і стратегічних цілей керівництва. Воно передбачає систематичний моніторинг фактичних витрат та їх поведінки під дією як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, прийняття рішення щодо покращення структури собівартості продукції тощо.

Місцем виникнення витрат називається місце, де вони фактично утворились. До місць виникнення витрат відносять структурні підрозділи (цехи, бригади, відділи, дільниці), які являють собою об'єкти нормування, планування і обліку витрат виробництва з метою контролю і управління витратами виробничих ресурсів. Групування витрат виробництва в розрізі виробничих підрозділів дозволяє усунути безконтрольність витрат і закріпити відповідальність за їх величину за конкретними виконавцями і керівниками.

За своєю природою кожне робоче місце – це центр витрат. Проте в обліку до такої деталізації, як правило, не вдаються. Центри витрат – це первинні виробничі і обслуговуючі одиниці, що характеризуються одноманітністю функцій і виробничих операцій, приблизним рівнем технічної оснащеності та організації, направленістю (спрямуванням) витрат. Їх виділяють в якості об'єкта планування і обліку витрат з метою деталізації витрат, посилення контролю і підвищення точності калькулювання.

Отже, як і будь-який процес управління витратами, управління витратами виробництва має включати в себе не лише безпосередньо організацію обліку витрат на місцях, але також їх планування та контроль на місцях (згідно центрів витрат). Це дозволяє приймати раціональні управлінські рішення у майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Литовченко О. Ю. Управління витратами на підприємстві: теоретичний аспект / О. Ю. Литовченко. // Інфраструктура ринку. – 2019. – №31. – С. 301–309.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : [Електронний ресурс]. – // Режим доступу : <http://buhgalter911.com>.
3. Шутько Т. І. Економічна сутність управління витратами підприємства [Електронний ресурс] / Т. І. Шутько // Ефективна економіка. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3681>.